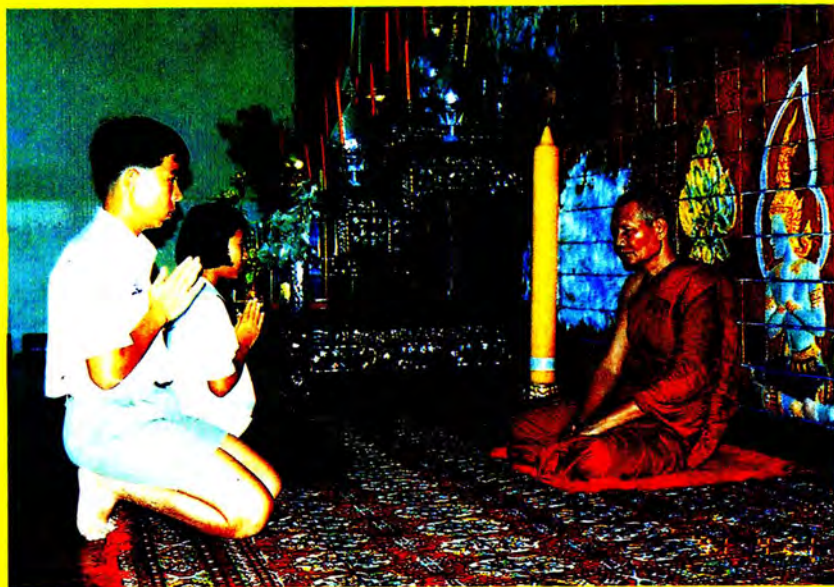

พัฒนาการทาง ศาสนาของชนชั้น
และ
มารยาทในสังคม

รวบรวมโดย

พระเทพสิงหนาทราชารักษ์

เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี

เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี

**พัฒนาการภาษา
คำกลอนสัณขยิต
และมารยาทในสังคม**

รวบรวมโดย

พระเทพสังฆบุรุษจารย์

เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี

เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี

เพื่องานมูลนิธิการศึกษาอบรม

หน้าว่าง

ทำความดี

อันคนดีทำดี ปรีดียิด มั่นประพฤติดีตรง ดำรงแน่
ใครจะชมหรือไม่ ไม่สาระแน กอบดีแปร์ ปลอดชั่วทั่วอารมณ์
เขามิเห็น เราเห็น ดีเด่นรู้ ปรากฏอยู่ คนดีที่รื่นรุ่ม
หาใช่ดี อยู่ที่มีคนชม ดีอบรม ดีพอดี มีมงคล

ของ

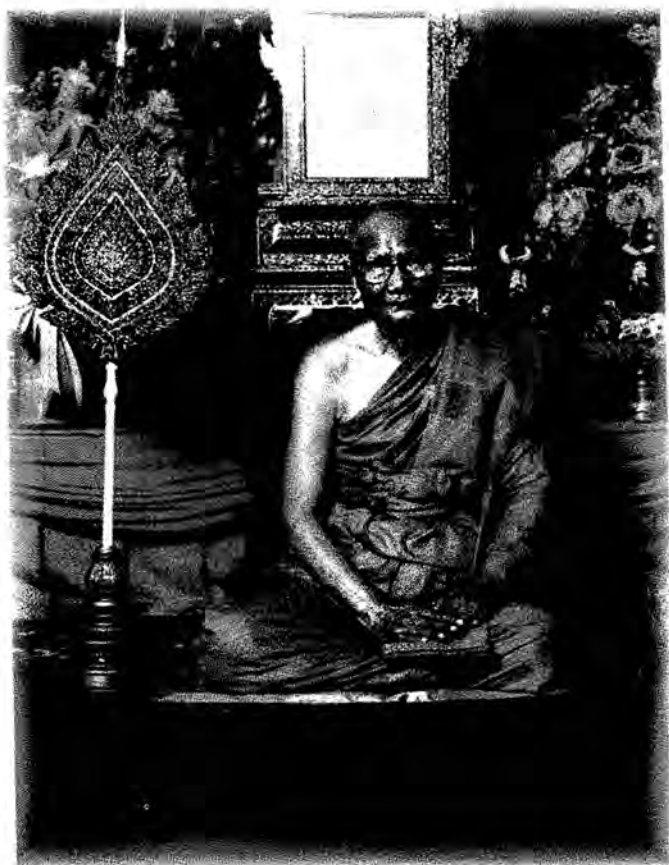
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

สมเด็จพระสังฆราช

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

กรุงเทพมหานคร

หน้าว่าง

พระเทพสังฆบุรุษ

เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี

เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี

หน้าว่าง

คำปรารภ

วัดอัมพวันได้สร้างหอประชุมขึ้นมาเพื่อใช้ในการอบรมลูกหลาน ซึ่งส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติต่อไปในอนาคต นับแต่ พ.ศ. 2525-2534 มีบุคคลต่าง ๆ ได้ผ่านการอบรมจากหอประชุมวัดอัมพวันแล้วจำนวนมาก 20,000 คน การอบรมทุก ๆ ครั้ง ต้องมีอบรมมารยาทไทย โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิชัย สุธีรชานนท์ วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี อาตมาเห็นว่ามารยาทไทยนั้นมีความจำเป็นมากในปัจจุบันนี้ มารยาทไทยเราหายไปมาก ไปรับเอามารยาทของชาวต่างชาติกันมาก กลายเป็นคนต่างชาติไปหมดแล้วแทบจะไม่มีความเป็นไทยเหลืออยู่เลย อาตมาเมื่อครั้งยังเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมเรียนที่ศาลาวัด เคยเรียนประถมจรรยา เด็กสมัยอาตมาไปโรงเรียนพบผู้เฒ่าผู้แก่ ต้องนุ่งยกมือไหว้ขอศีลขอพร ขอประทานโทษโปรดอภัยขอทางไป นอบน้อมถ่อมตนปากหวานตัวอ่อนมือเป็นหงอน เดี่ยวนี้แข็งเป็นเรือเกลือหมดแล้ว

อาตมาจึงได้รวบรวมจากที่เรียนมาเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก เรียกว่าประถมจรรยา ปัจจุบันนี้ขอเปลี่ยนเป็นการพัฒนามารยาทไทย คำกลอนสอนจิต ให้ชวนอ่านชวนฟัง ชวนให้จำง่าย ๆ ต่อไปจากหนังสือพัฒนามารยาท คำกลอนสอนจิต เด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี มั่งมีศรีสุข จะเป็นประ-

โยชน์แก่ผู้สนใจและผู้ที่ได้เข้ารับการอบรม เพื่อสร้างความ
ดีไว้ให้กับลูกทำถูกไว้ให้กับหลานต่อไป เงินจะได้ไหลนอง
ทองจะได้ไหลมา

คพ. ทอกรรณวิสุต

พระภิกษุวิสุตคุณ*

สำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดอัมพวัน
วัดพัฒนาการตัวอย่าง

วันที่ 5 เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2530

* เนื่องในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา
เลื่อนสมณศักดิ์ พระภิกษุวิสุตคุณ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี
จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพระราชาคณะชั้นราชมีพระราชทินนามว่า พระราชสุทธิ-
ญาณมงคล

ในฐานะเป็นพระสงฆ์ที่บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติและพระ
ศาสนาเป็นกรณีพิเศษ

บทนำ

มีวิชา	เหมือนมีทรัพย์	อยู่นับแสน
จะตกดิน	ฐานใด	ไม่ขาดแคลน
ถึงกับแค้น	ก็พอยัง	ประทั้งตน
ถ้ายังมี	จรรยา	มารยาท
ยิ่งองอาจ	งามเลิศ	ประเสริฐผล
เพราะจรรยา	ราศี	ที่ชูตน
ทำให้คน	รักใคร่	ร่วมไมตรี
เขวชน	คนใด	ได้อบรม
ในประถม	จรรยา	สง่าศรี
ให้อ่อนอ่อน	อบรม	นิยมดี
ขอให้มี	คุณธรรม	จำเจริญเทอญ

1. ลูกรำลึก

พระคุณพ่อ	คุณแม่	แม่ปกเกล้า
ทุกคำเช่า	เคารพ	จบเกศี
ลูกรำลึก	พระคุณ	อุ่นชีวี
สูงสุดที่	เชิดชู	รักบูชา
คุณแม่พ่อ	รักลูก	คิดปลุกฝัง
ให้ลูกตั้ง	ตนฝึก	รับศึกษา
หวังให้ลูก	ได้ดี	มีปัญญา
มีวิชา	ตั้งตน	เป็นคนดี
ลูกจะเพียร	ตั้งหน้า	หาความรู้
เพื่อเชิดชู	วงศ์สกุล	หนุนศักดิ์ศรี
จะมานะ	ประพฤติ	ยึดความดี
ให้สมที่	พ่อแม่หวัง	ตั้งใจเอย

2. ศิษย์รำลึก

คุณครูบา
 ให้ศิษย์ตั้ง
 ให้ความรู้
 ได้วิชา
 จะเหนื่อยยาก
 หวังให้ศิษย์
 แม่เมตตา
 พระคุณที่
 ขอเคารพ
 จะว่านอน
 คุณครูให้
 ศิษย์หมายมั่น

อาจารย์
 ดนฝึก
 ความดี
 เป็นทรัพย์
 อย่างไม่
 มีวิชา
 การุณ
 การวะ
 ไร่เรียน
 สอนง่าย
 แสงสว่าง
 กตัญญู

ท่านสอนสั่ง
 รับศึกษา
 มีปัญญา
 นับทวี
 ครูไม่คิด
 ชูราสี
 หนุทวิ
 อภิวันทน
 เพียรชวนชวาย
 ไม่เหหัน
 ทางชีวัน
 บูชาเอย

3. สัมมาคารวะโดยทั่วไป

1. คนอ่อนโยน	คือผู้ดี	มีลักษณะ
มีสัมมา	การวะ	อัชฌาสัย
กิริยา	สุภาพ	ซาบซึ้งใจ
เป็นเครื่องให้	หน้าดู	ชื่นชม
2. รู้เคารพ	นับไหว	ผู้ใหญ่ก่อน
3. ควรโอนอ่อน	ให้เกียรติ	สตรีสม
4. ไครเคารพ	เรานบนอบ	ตอบนิยม
จึงจะสม	ควรกัน	ฉันทมิตรี
5. ผู้ลาไป	ให้เป็นผู้	เคารพก่อน
รู้โอนอ่อน	อัชฌาสัย	ไมตรีศรี
6. ผู้เห็นก่อน	เคารพก่อน	อ่อนโยนดี
ซึ่งเป็นที่	เสริมสนอง	ปรองดองกัน
7. ควรเปิดหมวก	เข้าไป	ในบ้านอื่น
จึงชมชื่น	แก่เจ้าบ้าน	สมานฉันท์
ยังเป็นโบสถ์	วิหาร	สถานสำคัญ
ทุกชาติชั้น	ควรเคารพ	นบนอบทวิ
8. อย่างพึงนั่ง	หันหลัง	ทางผู้ใหญ่
9. หรือเดินแข่ง	แข่งไป	ไม่ควรท

10. ค้อน้ำท่าน ต้องรู้ที่	ลูกนั่ง ต่ำสูง	ระวังดี พุงคน
11. อย่ายืนนั่ง หรือขวางทาง	กีดหน้า เดินไว้	บังตาใคร ให้สับสน
12. ไม่แอบฟัง	เรื่องใคร	ใช้เรื่องคน
13. จดหมายใคร	ไม่กังวล	สนใจดู
14. ควันบุหรื ผู้เข้าร่วม	อย่าพันไป พูดจา	ให้รบนหน้า ปราศรัยอยู่
15. อย่าแสดง ส่อให้ผู้	กิริยา อื่นเห็น	ไม่น่าดู เป็นขาดตา
16. ให้ที่นั่ง ด้วยน้ำใจ การแผ่เผื่อ เป็นคุณค่า	ผู้หญิง การฉ ไมตรี ให้รู้	และผู้ใหญ่ บุญนั๊กหนา มีเมตตา ความผู้ดี
17. การรับรอน อย่าได้คิด ให้ต้อนรับ ทั้งบุหรื	แขกหรือ อดหนา ขับสู น้ำท่า	แผ่เผื่อจิต ระอาหนี ดูพอดี หารับรอน
18. จะพูดจา จึงเสริมช่วย แต่ไม่ถึง จะขุ่นข้อง	มองดู ไมตรี แลเล็ง กิริยา	ผู้ฟังด้วย ไม่มีหมอง เพ่งจ้องมอง เกินน้ำดู

19. พุดจาอย่า ให้สำเนียง	แอม้ออม เจนซัด	อายออมเสียง ฉนัดหู
20. ไม่ชิงพุด	ยับยั้ง	ฟังเขาดู
21. อย่าพุดขู่	หยาบคาย	จงอายุใจ
22. เขาคุยกัน ไม่ควรเรา	อย่าพุดขวาง จะซัด	สอดกลางเขา อัชฌาสัย
23. จะล่วงเกิน ต้องกล่าวคำ	ผิดพลั้ง ขออภัย	ยังผู้ใด โปรดไมตรี
24. อย่าพุดจา	เลียนลื้อ	ต่อผู้ใหญ่
25. สิ่งเคารพ อย่าฟังกล่าว จะเป็นที่	ของใคร ตำหนิ	ให้ศักดิ์ศรี ดีไม่ดี
26. ญาติมิตรของ อย่าหาญหัก	ดูแคลน ผู้ใด	แค้นเคืองกัน เขาใฝ่รัก
27. ควรพุดจา เธอหรือฉัน	กล่าวร้าย ผมครับ	มุ่งหมายขวัญ รับรองกัน
28. ต้องนอบนบ แก่ผู้น้อย ต้องรู้ที่	คะขา ไม่ลบหลู่	วาจาดี ท่านผู้ใหญ่
30. คุณพ่อแม่ นมัสการ ต้องยำเกรง ถือสำคัญ	กว่าเรา สูงต่ำ ครูบา เคารพ การวะ กตัญญู	เอาไมตรี ผูกสัมพันธ์ และอาจารย์ นบนอบมัน อภิวันท์ บูชาเอย

4. มารยาทในการรับประทานอาหาร

มารยาท	ควรรู้	เรื่องอยู่กับ
1. ไม่แสบลิ้น	ปลิ้นอ้า	รับอาหาร
2. ตักแกงอย่า	หกเลอะ	เประอะซามจาน
3. เกี้ยวอาหาร	ระวังหนา	อย่าเสียดัง
4. ปากลอยอย่า	เลอะเทอะ	เประอะมูมาม
5. อย่าชุ่มช้ำ	หยิบกับ	ช้อนคืบคั้ง
6. ข้าวปลาอย่า	ให้เลอะ	เกรอะมือกรัง
ต้องระวัง	มารยาท	อย่าพลาดแสดง
7. ถ้าแม่มี	ช้อนกลาง	วางอาหาร
ใช้ตักผ่าน	ช้อนตน	คนละแห่ง
จึงสะอาด	หมดจด	ชดน้ำแกง
อย่าไปแย่ง	ช้อนใช้	ให้ปะปน
8. ไม่จากเสลด	หรือเรอ	เอ้อเอ็กดัง
9. ต้องระวัง	อย่ากล่าว	เรื่องเสรำหม่น
หรือโสโครก	ไม่ดี	ที่ชุ่มชน
ทำให้คน	ร่วมอาหาร	รำคาญใจ
10. ถ้าจะจาม	หันหน้า	มานอกวง

11. ถ้าหยิบส่ง ควรถองกล่าว หรือขอให้	ของผ่าน “ขอโทษ” เขาส่ง	ท่านผู้ใหญ่ “โปรดอภัย” ตรงยังเรา
12. เครื่องบริโภค อย่าละลาบ เช่นด้วยน้ำ คนอื่นเขา	จะใช้ ละล้าง ผ้าเช็ดมือ วังเกียจ	ให้สุภาพ ล้างเกินเขา ร่วมถือเอา เดี่ยจฉันท์เอย

5. มารยาทในที่ประชุม

มารยาท	ที่ประชุม	กลุ่มสังคม
1. ต้องอบรม เสมอหน้า ผู้ใดผ่าน	ไมตรี สามัคคี พบชม	มีประสาน มีหลักการ นิยมดี
2. เมื่อประชุม เลิกประชุม	พร้อมกัน พร้อมเพรียง	พลันชุมนุม ไม่เลียงหนี
3. ทำเคารพ มิได้มี เช่นไม้นั่ง หรือทำถอน การประชุม	ที่ประชุม เมื่อนาย ชบเขา ใจใหญ่ พึงพึง	พร้อมกลุ่มดี ในสวนรวม วังหวานอน ไม่อย่าร่วม ตั้งสำรวม

4. อย่าหยอกล้อ และอย่าฟัง	ส่งสำเนียง หัวร่อ	เสียงอ้ออึง ต่อเสียงใส
5. หรือแสดง ในเหตุผล	ขบขัน ซึ่งไม่	สิ่งอันใด ควรให้ทำ
6. สิ่งน่าเกลียด สิ่งปิดบัง เพราะกระทบ อย่าฟังนำ	โสโครก อย่าเอา กระเทือนใจ เป็นข่าว	สิ่งโสกเศร้า มากล่าวพรั ในน้ำคำ ให้ร้ายราน
7. ที่ประชุม ต้องอำนวย ร่วมนิยมน ร่วมสำราญ	รื่นเริง ช่วยสนุก สมเรื่อง ไมตรี	บันเทิงสุข สุขประสาน เครื่องเบิกบาน ที่เห็นใจ
8. กวันบุหรี ผู้ที่ร่วม	อย่าหันไป พุดจา	ให้รมน้ำ ฟังปราศรัย
9. อย่าพูดโกธ จะทำให้	ชิดหน้า เขืออดัด	ตาผู้ใด ขัดเคืองเออ

6. ความเป็นผู้มีใจดี

ลักษณะ	ผู้ที่	มีใจดี
คือผู้มี	เมตตา	อัชฌาสัย
อยากให้ผู้อื่น	อันดี	มีสุขใจ
กรุณา	อยากให้	ได้พ้นทุกข์
มีไมตรี	เผื่อแผ่	แก่ผู้อื่น
ใจซมซ่น	อยากให้	เขาได้สุข
ไม่ซ้ำเติม	ผู้ใด	ให้ได้ทุกข์
มีแต่ปลุก	ปลอบใจ	เมื่อภัยมา
ไม่เหี้ยมโหด	โกรธชู้	แก่ผู้อื่น
เลี้ยงชีพสอย	อารีรัก	เป็นหนักหนา
ไม่อวด	มาดร้าย	ใจเมตตา
มีแต่ความ	กรุณา	ปราณีกัน
ผู้ใดทำ	ผิดพลาด	อาจก่อเจื่อน
ช่วยกลบเกลื่อน	ทำเป็น	ไม่เห็นขัน
ของผู้ใด	ตกเรี่ย	เสียหายครัน
ช่วยป้องกัน	กันให้	ด้วยไมตรี
ไม่เยาะเย้ย	สบประมาท	ผู้พลาดผิด
มิตรจิต	มิตรใจ	ไม่ข่มขู่
ทั้งกายใจ	วาจา	มีทำที่
มิได้มี	ที่แสดง	กตัญญู

7. ความเชื่อฟัง

1. คนเชื่อฟัง	สั่งสอน	คนอ่อนหวาน
ไม่คัดค้าน	ลบหลู่	ท่านผู้ใหญ่
ใครเห็นใคร	อย่ากรัก	รู้จักไว้
ยอมทำให้	คนเอ็นดู	ไม่รู้วาย
2. เมื่อผู้ใหญ่	ท่านห้าม	ปรามสิ่งชั่ว
ซึ่งหมองมัว	เสียหน้า	พาเสียหาย
ต้องงดการ	กระทำ	อย่ากล้ากราบ
ด้วยมุ่งหมาย	หนีชั่ว	ตั้งตัวดี
3. ถ้าผู้ใหญ่	ให้ทำ	ความดีงาม
ต้องทำตาม	แนะนำ	จำเรณูศรี
คนเชื่อฟัง	ผู้ใหญ่	ใฝ่ความดี
ยอมเป็นที่	เสนาหา	ทั่วหน้าเอย

8. ความขยันในการทำงาน

1. ทำงานฟัง จึงจะเกิด	ตนเอง กำลังใจ	เล็งผลเลิศ อันใหญ่ยิ่ง
2. ตั้งหน้าทำ ไม่ทอดทิ้ง	อะไร มีอวาง	ใฝ่ทำจริง เสียกลางคัน
3. นอกจากการ ปฏิบัติ ช่วยผู้ใหญ่ ความเกษม ครั้นเติบโต ก็พร้อมพรัก จะสามารถ เพราะเคยมี	เล่าเรียน ภาระ ทำงาน แข็งขัน พบการ มุ่งมั่น ทำงาน ความขยัน	เพียรฝึกหัด เฝ้าขยัน บ้านทุกวัน พลันทวี งานใหญ่นัก ขมื่นขมิ ผ่านด้วยดี หมั่นฝึกมา
4. ไม่เพลิดเพลिन	สิ่งใด	ให้เสียงาน
5. จะกอบการ ไม่ย่อท้อ เพียรตั้งหน้า	สิ่งใด ต่อลำบาก ทำจริง	ใจแกร่งกล้า ยากนานา ทุกสิ่งอัน
6. ไม่ดิ่งด้น	ในการ	งานที่ผิด
7. ธุระกิจ ไพร่ผู้ดี ไม่แบ่งชั้น	อำนวย ทำอะไร วรรณะ	ช่วยแข็งขัน ได้เหมือนกัน ทะนงเอ๋ย ๆ

9. ทำการงานด้วยความมีระเบียบ

1. หัดทำงาน หัดแต่้วย จะลำบาก ถ้าเราหมั่น	เป็นระเบียบ น้อย ๆ แต่แรก ๆ ทำบ่อย ๆ	ให้เรียบร้อย ค่อยแข่งขัน ไม่แปลกครัน งานค่อยดี
2. จะทำงาน ไม่แกลังถ่วง	สิ่งใด เวลา	ให้พร้อมหน้า เสียหน้าที่
3. ถ้าแม่รับ อย่ารอรี	จดหมาย ตอบปล้น	ใครก็ดี ให้ทันกาล
4. รู้เคารพ งานดำเนิน	ผู้บัญชา เจริญดี	เหนือหน้าที่ มีหลักฐาน
5. ไม่ทำดี	แต่ต่อหน้า	พาเสียงาน
6. ใครทำการ	เฉียบขาด	องอาจเอย ๆ

10. ความซื่อสัตย์สุจริต

1. ซื่อตรงต่อ ด้วยความบ้า	กิจการ เพ็ญดี	งานที่ทำ หน้าที่สม
2. ซื่อตรงต่อ รู้จักข่ม	ตนเอง ใจตน	เพ่งอบรม ฝึกฝนดี
3. อันสงัด ไม่เกลือกกลั้ว ประพุดิแต่ ก็เป็นที	ไม่งาม มัวเมา ทางงาม สรรเสริญ	เสื่อมทรามชั่ว ให้เศร้าศรี สร้างความดี เจริญใจ
4. ซื่อสัตย์ มิให้เสีย เป็นที่เคา ด้วยน้ำใจ	คำมัน วาจา รพรับ สั่งจา	ให้สัญญา ที่ปราศรัย นับถือไป สัญญาจริง
5. ซื่อตรงต่อ งานสำเร็จ เพราะรู้ใช้	เวลา ด้วยดี เวลา	ทำหน้าที่ มีผลยัง มีค่าจริง
6. อย่าทอดทิ้ง	ผิดนัด	ขัดใจเอย ฯ

11. การถือประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนบุคคล

1. ถือประโยชน์ ประกอบกิจ สามัคคี ส่วนรวมหมาย	ส่วนรวม ร่วมกัน มีกำลัง พึ่งพา	ร่วมน้ำจืด หมั่นชวนชวาย ทั้งใจกาย อาศัยกัน
2. ประพฤติตน ร่วมนิยม เช่นไม้โกง อย่าทำลาย	ระวัง มิให้ ทุจริต สัมพันธ์	เข้าสังคม ใครเด็ดฉันท หรือถือกัน มันไมตรี
3. เพื่อแผ่ครอบ แบ่งปันให้	ควรัดน สมควร	ผลหาได้ อย่างถ้วนถี่
4. จะพักหา แก่สตรี	ความสบาย และผู้ใหญ่	ให้ยอมพลี ได้ก่อนตน
5. ที่นั่งหรือ ไม้แย่งชิง	ที่คู่ ขวักไขว่	ในหมูโศ ให้สับสน
6. จะเดินเหิน ให้ช่องคน	ลูกนั่ง อื่นไว้	ระวังตน ไม่เดือดร้อน

7. ระหว่างชุม การเชิญคน รู้แต่เนื้อ รู้จักต่อน	นุมนาน นั่งเคียง ไม่มี รับกัน	การกินเลี้ยง รับเลี้ยงก่อน ที่แจ้งอน ฉันทนิยม
8. สิ่งใดที่ อย่าแสดง ควรรับด้วย เพื่อผู้ให้	เขาให้ ทำที่ จิตใจ ชื่นชม	โดยไม่ตรี ว่ามีสม ใฝ่นิยม สมน้ำใจ
9. อย่าให้เพื่อน เอาเปรียบเพื่อน	ออกทรัพย์ ทุกที	รับหน้าที่ หาดีไม่
10. ใครให้ยืม ต้องคืนให้	อย่าลืม ฉับพลัน	ส่งยืมไป ทันเวลา
11. เขาพูดจา อย่าแยกผู้ เพื่อความลับ เขาจะว่า	ปราศรัย หนึ่งใจ กับตน เราคิด	ในพวกหมู่ ให้มาหา สนทนา ผิคน้ำใจ
12. อย่าพูดเรื่อง ให้ชู้ของคน เรื่องของเขา ต้องมีอช	จงเจาะ อื่นเขา เองบ้าง ฉาสัย	เฉพาะตน ได้กล่าวใจ ฟังความนัย ในสังคม

13. เขากำลัง จะแทรกขึ้น	สนทนา กลางคัน	พาทักกัน นั้นไม่สม
14. บ่อไม่วาง พุดจาข่ม	ตัวโอ้ ลบหลู่	โวคารม ท่านผู้ใด
15. ไม่ปรารถนา	ของรัก	หักใจเพื่อน
16. ไม่แซะเขื่อน	เกยงงาน	พาสไถล
17. ไม่หวังแต่	จะพึง	ซึ่งผู้ใด
18. ไม่มีใจ	ริษยา	ปิดหน้ากัน
19. อันข้าวของ ไม่หยาบขี้ม	เงินทอง ของใคร	ของผู้ใด ให้เขาหยัน
20. ผู้ใดมี คิดหมายมัน	บุญคุณ แทนบุญ	อุดหนุนครัน คุณเขาเอย ๆ

12. น้ำใจนักกีฬา

1. น้ำใจนัก	กีฬา	สง่างาม
ด้วยมีความ	องอาจ	สามารถสม
กิริยา	เป็นสง่า	น่านิยม
ด้วยอบรม	ระเบียบดี	มีวินัย
2. ไม่เสียใจ	เมื่อแพ้	แลไม่ขลาด
ใจองอาจ	ถึงแพ้	คิดแก้ไข
3. ชนะไม่	เหิมตน	จนเกินไป
4. ไม่เยาะเย้ย	ผู้แพ้ให้	ขายหน้าตา
5. ทั้งรู้แพ้	รู้ชนะ	รู้อภัย
6. มีน้ำใจ	กล้าหาญ	ทะยานกล้า
7. ในที่ทุก	สถาน	กาลเวลา
ใจกว้างขวาง	คบหา	สมาคม
8. ใครล่วงเกิน	ด้วยเหตุ	"ไม่เจตนา
ก็ยอมกล้า	ให้อภัย	ไม่ขึ้นขม
9. รู้ประมาณ	กิริยา	สมาคม
เพื่อให้สม	สูงต่ำ	ไม่กำเกิน
10. มีน้ำใจ	นักเลง	เฟื่องผลเลิศ
ก่อให้เกิด	มิตรสัมพันธ์	สรรเสริญ ฯ
จะเข้าไหน	เข้าได้	ใฝ่เจริญ
โดยดำเนิน	ผูกใจ	ไม่ตรีเอย ฯ

มารยาทในสังคม

มารยาทในสังคม

1. จรรยาคือความประพฤติที่ควรประพฤติได้แก่ ความมีมารยาทดี ความต้อนรับเชื้อเชิญ ความอดกลั้น และความเมตตากรุณา
2. มรรยาท คือ กิริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อย ซึ่งบางขณะต้องประกอบด้วย การเสียสละความพอใจส่วนตัว เพื่อทำความพอใจให้ผู้อื่น
3. ชาดไทยได้ชื่อว่าเป็นชาติที่มีมรรยาทงามที่สุดในโลก เพราะบรรพบุรุษของไทยได้วางแบบอย่างมารยาทไว้อย่างเหมาะสม
4. แบบอย่างมรรยาทของชาติไทยเป็นหลักการที่ไม่มีวันล้าสมัย จึงใช้ได้ทุกโอกาส ทุกสมัย และทุกสถานที่
5. มรรยาทที่ถือว่างามสำหรับสังคมที่ดีของไทยย่อมนำไปใช้ในสังคมที่ดีของชาติอื่น ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
6. กุลบุตร คือ ลูกผู้ชาย (ไม่ว่าจะเป็นชาติใด) ที่ได้รับการศึกษาอบรมแล้ว ย่อมเป็นผู้มีอัธยาศัยสุภาพและความประพฤติเรียบร้อย
7. กุลบุตรย่อมมีความเหนียวรั้งใจตนเอง และมีความละเอียดรอบา

8. กุลบุตรไม่มัวสุมกับสิ่งที่ไม่ดีงาม เช่น เป็นนักดื่ม และนักการพนัน
9. กุลสตรี คือ ลูกผู้หญิง (ไม่ว่าจะเป็นชาติใด) ที่ได้ รับการศึกษาอบรมแล้ว ย่อมเป็นผู้มีอัธยาศัยสุภาพ และมีความประพฤติเรียบร้อย
10. กุลสตรีย่อมมีความเห็นขบขันใจตนเอง และมีความ ละอาย ไม่ประพฤติกการอันรู้ยู่แก่ใจว่าไม่เหมาะสม ที่สุภาพสตรีจะประพฤติ
11. กุลสตรีย่อมสำนึกในความเป็นสตรี และมีความ สำรวมกาย วาจา และใจอยู่เป็นนิตย์ ไม่ส่งเสียง อื้ออึง ไม่ทำตนสนทนสนมหรือหยอกเข้ากับบุรุษทั้ง ในที่ลับและที่เปิดเผย ไม่พูดจาหยาบคาย และไม่ ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่าน
12. กุลสตรีไม่แต่งตัวและแต่งหน้ามากจนเกินไป
13. กุลบุตรและกุลสตรี เป็นผู้ที่มีมรรยาทอันได้ชัดเกลา แล้วอย่างเรียบร้อย จึงเรียกสั้น ๆ ว่า เป็นผู้ที่มีมรรยาท
14. ผู้ที่มีมรรยาท คือ ผู้ที่รู้จัก “ห้วนอนปลายเท้า” ใน ร่างกายของเรา เราถือว่าศีรษะเป็นของสูง และถือว่า เท้าเป็นของต่ำ
15. ผู้ที่มีมรรยาทไม่ถูกต้องศีรษะหรือบ่าผู้ใด นอกจาก ผู้นั้นจะเป็นเด็กยังไม่เดียงสา ซึ่งการจับต้องนั้นทำ ไปเพื่อความเอ็นดู

16. ผู้มีมรรยาทไม่ขำมกายหรือยื่นคำสัรยะผู้ใด ไม่ว่าผู้้นจะเป็นคนสูงกว่าหรือต่ำกว่าหรือมีฐานะเสมอกัน
17. ผู้มีมรรยาทไม่รับของหรือส่งของขำม หรือเฉียดสัรยะผู้ใด ไม่ว่าผู้้นจะมีฐานะสูงต่ำหรือยากจนเพียงใด
18. ผู้มีมรรยาทถือว่าแท้นเป็นของต่ำ ฉะนั้นไม่ใช้แท้นสิ่งใด และไม่วางรองเท้าไว้ทางห้วนอน
19. ผู้มีมรรยาทยอมระมัดระวังในขณะที่ จะลุก จะนั่ง จะยืนและจะเดิน มิให้กระทบกระทั่งผู้ใด หรือของสิ่งใด
20. ผู้มีมรรยาทยอมส่งของให้ผู้อื่นโดยสุภาพไม่โยนไปหรือผลักไป
21. ผู้มีมรรยาทยอมมีกิริยาอันสำรวมอยู่เสมอ เฉพาะอย่างยิ่ง ไม่นั่งไขว่ห้างเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ไม่ทำสะเอวพูดกับผู้ใหญ่ ไม่เอามือล้วงกระเป๋าเสื้อหรือกางเกง ขณะพูดกับผู้ใหญ่
22. ผู้มีมรรยาท ไม่ล่วงเกินผู้ใด แม้ในสิ่งเล็กน้อย เช่น ไม่บุกบันเข้าไปใช้สิ่งใด แม้เป็นของสาธารณะในขณะที่ผู้อื่นกำลังใช้อยู่ ในการใช้ของสาธารณะทุกอย่าง ผู้มีมรรยาทยอมช่วยกันรักษาให้สะอาดและเรียบร้อย
23. ผู้มีมรรยาท ย่อมช่วยรักษาของทุกอย่างอันเป็นสาธารณะให้สะอาดและเรียบร้อย ไม่ทำให้สกปรก

รกเปื้อน หรือเสียหาย ไม่จัดเขียนตามกำแพงผนัง หรือที่ใด ๆ เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการทำลายของ สาธารณะ

24. ผู้มีมรรยาท ย่อมถือเป็นที่น่าที่ที่จะต้องระวังรักษา สมบัติของชาติ ได้แก่ ศิลปะและโบราณวัตถุให้ คงอยู่ถาวร เพื่อเป็นมรดกของชาติไทยสืบต่อไป ไม่ทำลาย ไม่หยิบฉวย หรือขูดคั้นเอาเป็นสมบัติ ส่วนตนเป็นอันขาด เมื่อพบเห็นผู้ใดทำลายหรือ หยิบฉวยสมบัติของชาติไป ต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ ทราบโดยเร็วที่สุด
25. ผู้มีมรรยาท ย่อมยืนและเดินด้วยท่าทางอันสุภาพ เรียบร้อย ไม่ส่ายไหล่หรือแกว่งแขนจนเกินไป ไม่ ส่งเสียงเอ็ดอึง ไม่หยอกล้อกันกลางถนน ไม่เดิน รับประทานและไม่ทิ้งสิ่งที่ตนไม่ต้องการลงในที่ สาธารณะ
26. เมื่อไปบ้านผู้อื่น ผู้มีมรรยาทย่อมสั่นกระดิ่ง หรือ เคาะประตูให้คนในบ้านทราบ ไม่ละลابلะล้วงเข้าไป ในในห้องก่อนได้รับเชิญ เมื่อจะเข้าห้องในบ้านเรือน หรือแม่ที่ทำงานของผู้ใด ก็เคาะประตูให้เจ้าของ ทราบก่อน
27. ผู้มีมรรยาทย่อมสำรวมกิริยาวาจายิ่งขึ้นเมื่อมิได้อยู่ ในบ้านเรือนของตนเอง

28. เมื่อเข้าไปในบ้านเรือนผู้ใด ผู้มีมรรยาทย่อมไม่เที่ยวหยิบสิ่งของของเขา
29. ผู้มีมรรยาทย่อมไม่อ่านจดหมายของผู้ใด โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของ
30. ผู้มีมรรยาทไม่พูดสอดหรือซิงพูด และเมื่อผู้ใดพูดด้วยกัตอบ ไม่นิ่งเฉยเสีย การพูดด้วยเสียงดังเกินไป เป็นมรรยาทที่ไม่งาม
31. เมื่อผู้ใหญ่พูดด้วยต้องหันมาฟังและรับคำก่อน ไม่นหันหลังเดินออกเสียเฉย ๆ เมื่อพูดกับผู้ใหญ่ควรนั่งให้เรียบร้อย ถ้าในโอกาสที่ควรขึ้น ก็ขึ้นโดยสำรวม แม้เมื่อยืนอยู่หรือนั่งอยู่โดยลำพัง ถ้าผู้ใหญ่ผ่านมาในระยะใกล้ชิด ก็ควรแสดงการวะโดยหมอบตัวลงในระยะใกล้ชิด ก็ควรแสดงการวะโดยหมอบตัวลง
32. ผู้มีมรรยาทไม่ตะโกนคำที่หยาบคาย และไม่ใช้ภาษาที่หยาบคายในการสนทนา ไม่ว่าในกรณีใด ๆ การกล่าวคำหยาบต่อกัน มิใช่เป็นการแสดงความสนิทสนม แต่เป็นการแสดงมรรยาททรามต่อกัน
33. ผู้มีมรรยาทย่อมพูดจาด้วยถ้อยคำ และสำนวนอันเรียบร้อย และออกสำเนียงได้ชัดเจนถูกต้องทุกถ้อยคำ การพูดด้วยสำนวนและสำเนียงอันถูกต้องแสดงให้เห็นความเป็นผู้มีการศึกษาดี
34. ผู้มีมรรยาทไม่ล้วง แคะ แคะ เกา หรือหาเวรต่อหน้าผู้อื่น แม้จะไอหรือจามก็ต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปาก

35. ผู้มีมรรยาทไม่บัวนน้ำลาย หรือส่งน้ำมูกลงบนถนน หรือสาธารณะใด ๆ ถ้าจำเป็นต้องส่งน้ำมูกหรือ บ้วนคายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้ส่งหรือบ้วนคายใส่ผ้าเช็ด- หน้าของตน
36. ตามธรรมเนียมไทย ผู้มีมรรยาทไม่ดูมือแทนการ ล้างมือ เมื่อมือเปื้อนอาหาร
37. ผู้มีมรรยาทไม่จ้องดูผู้ใดโดยเพ่งพิศเหลือเกิน
38. ผู้มีมรรยาทไม่นำสิ่งที่น่ากระดากมาเล่าให้แขกฟัง และไม่กล่าวถึงเรื่องร้ายในงานมงคล
39. ผู้มีมรรยาทมีความเกรงใจผู้อื่นอยู่เป็นนิตย์
40. ผู้มีมรรยาทไม่ลืมหูลืมตาของซึ่งผู้อื่นได้สงเคราะห์ ให้ตนยิ้ม
41. ผู้มีมรรยาทไม่ข่มเหง แต่ต้องช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอ เช่น เด็ก หรือผู้หญิง หรือคนชรา
42. ผู้มีมรรยาทไม่หาประโยชน์ใส่ตนด้วยอาการที่ทำให้ ผู้อื่นเดือดร้อน
43. ผู้ช่วยโอกาสเขาเปรียบผู้อื่นไม่ว่าในทางใด เป็นผู้ ไม่มีมรรยาท
44. ผู้มีมรรยาทย่อมมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นนิตย์ คือ สุจริตในการทำงาน สุจริตในการเล่น สุจริตในการ เรียน สุจริตในการสอบไล่ และสุจริตในความเป็น อยู่ประจำวัน

45. ผู้มีมรรยาทย่อมตรงต่อเวลาเสมอ
46. ผู้มีมรรยาท ย่อมแสดงความขอบคุณต่อผู้แสดงความเมตตากรุณาตน ถ้าเป็นผู้เสมอกันก็กล่าวขอโทษ หรือขอบคุณ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่กว่า ควรยกมือไหว้ และกล่าวว่าขอบพระคุณ แต่ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ทรงอาวุโสสูง ควรแสดงความสำนึกในบุญคุณ โดยหมอบกราบลงเท่านั้น
47. ผู้มีมรรยาท ย่อมแสดงความเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และผู้ใหญ่โดยอ่อนน้อม
48. เมื่อพบผู้ที่จะตกทายด้วย ผู้มีมรรยาทยกมือไหว้โดยพนมมือ ให้นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้วและก้มศีรษะลง ถ้าก้มศีรษะต่ำมากเป็นการแสดงความเคารพมาก ก้มศีรษะน้อยเป็นการแสดงความเคารพน้อย
49. ผู้ใหญ่จะพนมมือรับไหว้ผู้น้อย โดยตั้งศีรษะตรงและยกมือขึ้นเพียงอก
50. ถ้าผู้ตกทายมีฐานะเสมอกัน หรือมีอายุใกล้เคียงกัน ย่อมตกทายกันด้วยกิริยาอาการอย่างเดียวกัน
51. ผู้นั่งอาวุโสไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ ต้องนั่งโดยส้ารวมและไม่หันเท้าไปทางผู้ใหญ่ ถ้านั่งเก้าอี้และผู้ทรงอาวุโสผ่านมา ผู้มีมรรยาทย่อมลุกขึ้นยืนแสดงการวะ
52. ทำนั่งที่เรียกว่าส้ารวม คือนั่งตัวตรงและวางมือทั้งสองไว้บนตัก ถ้านั่งกับพื้นต้องนั่งพับเพียบและวางมือทั้งสองข้างไว้บนตักไม่ท้าวแขน ทำยืนที่เรียกว่า

สำรวมคือ ยืนตัวตรงและปล่อยแขนทั้งสองแนบไว้กับตัวหรือยื่นประสานมือ

53. เมื่อเข้าพบผู้ใหญ่ ในที่ ๆ ไร้เก้าอี้ ผู้มีมรรยาทย่อมรอให้ผู้ใหญ่บอกให้นั่งก่อนจึงนั่ง ถ้าในโอกาสที่ควรยืนก็ยืนตัวตรง หรือยื่นประสานมือ ถ้าเข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่กับพื้น ผู้มีมรรยาทย่อมนั่งลงกับพื้นทันที
54. เมื่อผู้มีมรรยาทออกจากห้อง ซึ่งยังมีบุคคลอื่นอยู่ข้างใน ย่อมปิดประตูด้วยความระมัดระวังมิให้เป็นการกระแทก
55. ในสังคมปัจจุบัน สุภาพสตรีได้รับการยกย่องอย่างมากกุลสตรีจึงควรประพฤติตนให้สมเกียรติที่ได้รับ
56. ในสังคมปัจจุบัน สุภาพบุรุษย่อมเชิญสุภาพสตรีให้เดินหน้า ให้เข้าประตูก่อน และให้ขึ้นรถก่อนเสมอ ทั้งนี้ไม่หมายความรวมถึงองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นที่เคารพสักการะสูงสุด หรือการปฏิบัติตามวินัย เช่น ศิษย์กับครู หรือผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
57. ในสังคมปัจจุบัน สุภาพบุรุษย่อมลุกขึ้นยืนเมื่อสุภาพสตรีมาพูดด้วย และยังไม่นั่งจนกว่าสุภาพสตรีจะได้นั่ง สุภาพบุรุษย่อมยืนรับสุภาพสตรี แต่สุภาพสตรีไม่ยืนรับสุภาพบุรุษ เว้นไว้แต่เป็นการปฏิบัติตามวินัย

58. การรับประทานอาหารนั้น ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานแบบไทยหรือแบบฝรั่ง หรือแบบของชาติใด ย่อมมีวัฒนธรรมเหมือนกัน คือต้องนั่งโดยเรียบร้อย และใช้เครื่องใช้ในการรับประทานอาหารที่เป็นส่วนของตน เช่น จาน ช้อนส้อม มีด จานแบ่ง ผ้าเช็ดมือ และถ้วยน้ำ ต้องใช้ช้อนกลางตักอาหารที่เป็นของกลาง ไม่ใช่เครื่องใช้ของตนเองตักอาหาร ซึ่งเป็นของกลางเป็นอันขาด
59. เวลารับประทานอาหาร ต้องรับประทานโดยระมัดระวังไม่ทำให้เสอะเทอะมูมมาม และหุบปากเคี้ยวอาหารเพื่อระวังมิให้มีเสียงดัง
60. ผู้มีมารยาทไม่ใช้มือของตนแตะต้อง หรือหยิบอาหารที่ผู้อื่นจะบริโภค หรืออาหารที่เป็นของกลาง
61. ในการรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่น ต้องรอให้ผู้มีอาวุโสนั่งก่อนจึงนั่ง และให้ผู้มีอาวุโสเริ่มรับประทานก่อนจึงรับประทาน
62. ถ้านั่งเก้าอี้ ควรนั่งตัวตรงไม่ท้าวสอกบนโต๊ะอาหาร ถ้านั่งกับพื้นควรนั่งพับเพียบเรียบร้อยและนั่งตัวตรงไม่ทำแขน
63. ผ้าเช็ดมือ มีไว้สำหรับเช็ดมือ เช็ดปาก และป้องกันอาหารมิให้เป็นเลื้อยผ้า ก่อนรับประทานจึงควรกลั้วผ้าเช็ดมือเอาไว้บนตัก

64. ผู้มีมรรยาทถือช้อนด้วยมือขวา และถือส้อมด้วยมือซ้ายในเวลารับประทานอาหาร ถ้ารับประทานอาหารที่ต้องใช้มีดกับส้อม ก็ถือมีดด้วยมือขวา ถือส้อมด้วยมือซ้าย ส่วนขนมปังใช้รับประทานด้วยการขุดน้ำแกงหรือน้ำซุบ ผู้มีมรรยาทย่อมชดจากข้างช้อน
65. มีดมีไว้สำหรับตัดอาหาร จึงจะนำไปตัดอาหารเข้าปากไม่ได้ ไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้ใดใช้มีดส่งอาหารเข้าปาก ผู้นั้นเสียเกียรติอย่างมาก
66. ในการรับประทานอาหารน้ำชาหรือกาแฟ ช้อนกาแฟ หรือช้อนชามีไว้สำหรับใช้คนกาแฟหรือน้ำชาเท่านั้น เมื่อคนเสร็จแล้วต้องวางไว้ในจานรองถ้วย จะนำไปตักน้ำชาแกงกาแฟสดไม่ได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ
67. การดื่มน้ำควรดื่มน้ำ ๆ ระวังไม่ดื่มหืด หืด ควรมีการเว้นระยะบ้าง ไม่ดื่มนวดเคี้ยวหมด ไม่ดื่มนขณะที่ยังมีอาหารอยู่ในปาก และไม่ทิ้งรอยปากไว้ที่ถ้วย
68. ผู้มีมรรยาท ไม่พูดถึงสิ่งน่ารังเกียจ หรือน่าหวาดเสียวในขณะที่รับประทานอาหาร และเมื่อรับประทานอาหารเลี้ยงเสร็จแล้วควรนั่งสนทนาอยู่อีกสักครู่หนึ่ง
69. ในการสนทนา ผู้มีมรรยาทไม่โอ้อวดตน หรือลบหลู่ผู้อื่น หรือไม่สนทนาแต่เรื่องของตนฝ่ายเดียว
70. เมื่อรับว่าจว่าจะทำสิ่งใดแล้ว และมีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้น ซึ่งจะทำไม่ได้ ผู้มีมรรยาทย่อมแจ้งให้ผู้ที่

ขอให้ทำนั้นทราบเหตุขัดข้องโดยเร็วที่สุด

71. เมื่อมีหน้าที่อย่างไร หรือได้มอบหมายให้ทำอะไร ผู้มีมรรยาทย่อมทำงานสุดความสามารถ
72. ผู้มีมรรยาท ย่อมพยายามปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเคร่งครัด แม้แต่หน้าที่ที่ต้องกระทำร่วมกับคนหมู่มาก เช่นการยื่นเข้าแถวเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ใดก็ตาม ผู้มีมรรยาทย่อมยืนรออยู่อย่างสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ส่งเสียงอ้อแอย หรือหยอกล้อผู้ใดเป็นอันขาด
73. การเปล่งเสียงไซโยนั้น อาจจะกระทำได้ในโอกาสที่ต้องการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ หรือต่อพระมหากษัตริย์ หรือเมื่อต้องการจะแสดงความยินดี หรืออำนวยการ แต่ควรมีการนัดหมายให้การเปล่งเสียงเป็นไปโดยพร้อมเพรียง
74. การหมอบกราบเป็นประเพณีของไทย ผู้มีมรรยาทจึงควรทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไร และควรเลือกใช้ให้เหมาะสมโอกาสและสถานที่
75. การแสดงความเคารพนั้นกระทำได้หลายวิธี ผู้มีมรรยาทจึงควรจะรู้จักวิธีแสดงความเคารพที่ถูกต้อง
76. วิธีแสดงความเคารพผู้มีอาวุโส เมื่อนั่งกับพื้นควรหมอบกราบ เมื่อยืนหรือนั่งเก้าอี้ควรพนมมือเคารพ โดยน้อมตัวลงต่ำ และก้มศีรษะลงจรดมือ

77. ผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ก่อน ผู้อ่อนอาวุโสยอมเคารพ ผู้สูงอาวุโสกว่า โดยวิธีพนมมือและน้อมศีรษะลงจรดมือ ผู้สูงอาวุโสยอมตอบการเคารพโดยวิธีพนมมือรับ
78. วิธีไหว้ไม่ควรกางศอก แต่ควรยกมือขึ้นพนมโดยศอกทั้งสองชิดซี่ข้าง นิ้วหัวแม่มือทั้งสองจรดหว่างคิ้ว
79. การแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย ได้แก่พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ กระทำโดยวิธีกราบ คือนั่งพับเพียบ แล้วหมอบกราบแบ่มือ หรือกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ กูกเข่าลงทั้งสองข้าง แล้วกราบลงโดยฝ่ามือทั้งสองข้างและศีรษะจรดพื้น
80. การกราบบุคคลที่ไม่ใช่ภิกษุ ต้องกราบโดยตั้งมือทั้งสองประกบกันไว้บนพื้น ไม่ใช่กราบโดยแบ่มืออย่างกราบพระ
81. การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ และพระมเหสี กระทำโดยกราบ คือหมอบลงแล้วกราบ โดยตั้งมือทั้งสองข้างประกบกันไว้ หรือถวายบังคม คือกูกเข่าลง วางตัวไว้บนชันเท้าทั้งสองข้าง พนมมือไว้เพียงอก และยกขึ้นไปจรดหน้าผากด้วยกลองมา และกลับขึ้นไป
82. วิธีถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ และพระมเหสี อีกวิธีหนึ่งคือการถวายคำนับ สำหรับผู้ชายยืนตัวตรง แล้วก้มศีรษะลงอย่างต่ำ สำหรับผู้หญิงยืน

ตัวตรงแล้ว ถอยเท้าข้างหนึ่งไปข้างหลัง และย่อเข้าข้างที่ถอยไปนั้นจนเกือบจรดพื้นเรียกว่า “ถอนสายบัว”

ในการถวายความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยวิธีถอนสายบัวให้น้อมศีรษะลงช้า ๆ ขณะที่เข้าแตะพื้น และเงยศีรษะขึ้นในขณะที่ยึดตัวตรง สำหรับการถวายความเคารพสมเด็จพระบรมราชวงศ์นั้นไม่ต้องก้มศีรษะและการย่อเข้า ไม่ต้องต่ำเท่าการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ส่วนแขนทั้งสองข้างควรเหยียดโดยสාරวมไว้ชิดกับตัว แต่ในกรณีที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเฉพาะตัว ควรประสานมือทั้งสองข้างไว้บนเข่า ในขณะที่น้อมศีรษะลง

83. การแสดงความเคารพ โดยวิธีถอนสายบัวนั้นใช้เฉพาะแก่พระมหากษัตริย์ พระมเหสี พระบรมวงศ์ชั้น พระราชโอรส ธิดา พระราชบิดา มารดา พระราชภคินี และพระราชภาดาโดยตรงของพระมหากษัตริย์
84. เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านมาในรถพระที่นั่งควรถวายความเคารพ โดยยืนตรงแล้วคำนับ ถ้าเสด็จพระราชดำเนินมาโดยทางลาดพระบาท จะยืนตรงแล้วถวายคำนับ หรือจะนั่งพับเพียบแล้วหมอบกราบลงกับพื้นก็ได้ หลักสำคัญที่ควรทราบ คือ ถ้าจะ

- ยื่นต้องถวายค่านับ ถ้าไม่ถวายค่านับให้นั่งลงหมอบกราบ
85. ผู้มีมรรยาทไม่โบกมือกับผู้ใหญ่เป็นอันขาด ถ้าท่านผู้ใหญ่โบกด้วย ผู้มีมรรยาทย่อมแสดงความเคารพต่อท่าน โดยควรแก่ฐานะของท่านเช่นน้อมตัวลงไหว้หรือก้มศีรษะค่านับหรือถอนสายบัว
86. การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในที่รโหฐานที่มีได้นั่งเก้าอี้ เมื่อแลเห็นพระองค์ต้องหมอบกราบลงครึ่งหนึ่งแล้วคลานโดยมือทั้งสองจรดพื้น เมื่อใกล้ที่ประทับแล้วหมอบกราบถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง และหมอบฟังพระราชดำรัสหรือพระราชเสาวนีย์ เมื่อรับพระราชกระแสแล้ว กราบถวายบังคมและคลานถอยหลังออกมาจนห่างที่ประทับพอสมควร แล้วจึงกราบถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง แล้วคลานกลับหลังต่อไป
87. การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานที่นั่งเก้าอี้ หรือยืนเฝ้า พอแลเห็นพระองค์ต้องถวายค่านับครึ่งหนึ่งเมื่อทรงพระราชดำเนินผ่านมา ต้องถวายค่านับอีกครั้งหนึ่งและยืนตรงอยู่ ผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจะนั่งลงได้ ต่อเมื่อเสด็จขึ้นประทับบนพระราชอาสน์แล้ว ก่อนจะนั่งทุกครั้งต้องถวายค่านับ และก่อนจะลุกขึ้นย้ายที่ทุกครั้งต้องถวายค่านับ เมื่อทรงลุกจากที่ประทับทุกครั้งผู้ที่นั่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ต้องลุกขึ้นขึ้นเป็นการถวายความเคารพ และต้อง

บ้ายหน้าไปทางพระองค์ทุกขณะ

88. ในการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ไม่ว่าจะเป็นที่
รโหฐาน ซึ่งใช้วิธีหมอบคลานและกราบถวายบังคม
หรือในงานพิธีที่ใช้วิธีถวายคำนับ เมื่อมีโอกาสเข้า
รับพระราชทานของสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามต้อง “เอางาน”
เสียก่อนจึงจะรับได้ การ “เอางาน” คือการยกมือ
ขวาตั้งขึ้นและกระดกปลายมือขึ้นเล็กน้อย การจับ
ต้องราชูปโภคทุกครั้งต้อง “เอางาน” เสียก่อน
89. ผู้มีมรรยาท ไม่บังอาจแตะต้องส่วนหนึ่งส่วนใด
แห่งพระองค์พระมหากษัตริย์ พระมเหสีหรือพระ-
บรมราชวงศ์ผู้ใหญ่ โดยมีได้รับพระบรมราชานุญาต
หรือพระอนุญาต
90. ของสำหรับจะทูลเกล้าฯ ถวายหรือถวายหรือมอบ
แก่ผู้มีอาวุโส ต้องใส่พานแล้วส่งถวายหรือส่งให้
ทั้งพาน ไม่ใช่ใส่พานมาแล้วหยิบจากพานออกส่ง
ด้วยมือถวายหรือให้แก่ผู้มีอาวุโสผู้ทรงอาวุโสสูง
เท่านั้นจึงจะส่งของให้ผู้อ่อนอาวุโส โดยหยิบจาก
พานแล้วมอบให้กับมือ
91. เมื่ออยู่เฉพาะพระพักตร์พระมหากษัตริย์ ไม่ต้อง
แสดงความเคารพผู้อื่น และไม่ควรถกล่าวถ้อยคำอัน
ใดแก่ผู้ใดก่อนที่จะได้ขอพระบรมราชานุญาต
92. ในงานพระราชพิธี เมื่อคณะสงฆ์ถวายอดิเรกและ
ถวายพระพร ผู้ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ไม่

ต้องพนมมือรับ เพราะพรนั้นคณะสงฆ์ถวายแด่
พระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ แต่ผู้เฝ้าทูลละอองธุลี-
พระบาทควรพนมมือรับศีล และฟังธรรมโดยเสด็จ ฯ

93. การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในงานพระราชพิธี
นั้น มีประเพณีการลำดับอาวุโส เช่น พระราชวงศ์
ชั้นผู้ใหญ่ประทับหน้าพระราชวงศ์ผู้น้อย ทูตต่าง-
ประเทศที่ถวายพระราชสาส์นตราตั้งก่อน นั่งหรือ
ยืนหน้าทูตที่ถวายพระราชสาส์นภายหลัง สำหรับ
ข้าราชการนั้นถ้าอยู่ในตำแหน่งเสมอกัน ผู้ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่มีศักดิ์สูงกว่า
นั่งหรือยืนหน้าผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยา-
ภรณ์ที่มีศักดิ์ต่ำกว่า ในกรณีที่ได้รับเครื่องราช-
อิสริยาภรณ์ที่มีศักดิ์สูงเสมอกัน ผู้ได้รับพระราช-
ทานก่อน ย่อมนั่งหรือยืนหน้าผู้ได้รับพระราชทาน
ภายหลัง

94. ข้าราชการสตรี มีสิทธิหรือฐานะเท่าเทียมกับข้าราชการที่เป็นชาย ตำแหน่งเฝ้าจึงลำดับอาวุโสเช่นเดียวกับชายทุกประการ ส่วนสตรีที่เป็นภริยาข้าราชการนั้น ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน มีตำแหน่งเฝ้าของตนเองเท่าเทียมกับสามี สตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้ามีคำขนานนามเป็นประเพณีมาว่า “สตรีบรรดาศักดิ์”

95. ผู้มีมรรยาทย่อมระมัดระวังในเรื่องการลำดับอาวุโสเป็นอย่างมาก เฉพาะอย่างยิ่งในงานที่เสด็จพระราชดำเนินอย่างเป็นทางการ สำหรับงานสังคัมที่มีเจ้าภาพเชิญเช่นงานศพหรืองานสมรส ผู้มีมรรยาทย่อมนั่งตามที่ ๆ เจ้าของงานเชิญไปนั่ง
96. เมื่อเป็นเจ้าของงานผู้มีมรรยาทย่อมใช้ความระมัดระวังที่จะจัดให้แขกนั่งยังที่อันเหมาะสมแก่ฐานะในการจัดงานเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ใด ต้องแนะนำแขกอื่นให้ผู้ได้รับเกียรตินั้น รู้จักด้วยว่าใครคือใคร
97. ในการออกบัตรเชิญ ผู้มีมรรยาทย่อมเขียนนามผู้รับเชิญให้ถูกต้อง ผู้ใดมียศหรือบรรดาศักดิ์คืออย่างใดก็ต้องเขียนลงด้วย เช่น คำนำพระนามพระราชวงศ์หรือยศทหาร หรือบรรดาศักดิ์ข้าราชการ ส่วนคำขึ้นต้นก่อนถึงนามนั้น ย่อมใช้อนุโลมตามฐานะของท่านผู้รับเชิญ และผู้ออกบัตรเชิญ เช่น “ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย” “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล” “ทูลเกล้าฯ ถวาย” “ขอประทานกราบทูล” “ถวาย” หรือ “กราบทูล” หรือ “ทูล” ขอประทานกราบเรียน” “กราบเรียน” และ “เรียน” เป็นต้น
98. ถ้าผู้เป็นเจ้าของงานเป็นชาย และมีได้ระบุนามภริยาของตนเป็นเจ้าของงานร่วมด้วย การเชิญแขก จะเชิญเฉพาะผู้ชายหรือจะเชิญภริยาก็ได้ แต่ใน

กรณีทีละนามภริยาเจ้าของงาน เป็นเจ้าของงาน
ร่วมด้วย ผู้มีมรรยาทย่อมไม่ละเลยที่จะเชิญแขกทั้ง
สามีและภริยา แต่ถ้าเป็นการเชิญโดยตำแหน่งหน้าที่
ก็อาจเชิญแต่สามีหรือแต่ภริยาผู้เดียวได้

99. ผู้มีมรรยาท ย่อมระบุนามบุรุษผู้เป็นแขกก่อน และ
เติมคำว่า “และภริยา” ลงภายหลัง ในกรณีที่ภริยา
ของบุรุษนั้นมีบรรดาศักดิ์ของตนเอง ก็ควรระบุน
บรรดาศักดิ์และนามสตรีผู้นั้นลงภายหลังนามของ
สามี ผู้มีมรรยาทไม่ออกนามสตรีผู้เป็นแขก แล้ว
เติมคำว่า “และสามี” ลงภายหลังนามสตรีผู้เป็น
ภริยาเป็นอันขาด ในกรณีที่ไม่สามารถทราบนาม
สามีของสตรีผู้เป็นแขกได้ ก็จำเป็นต้องเชิญเฉพาะ
สตรีผู้นั้นแต่ผู้เดียว
100. เมื่ออยู่ในที่ชุมนุม เพื่อฟังการแสดงพระธรรมเทศนา
ฟังปาฐกถา หรือแม้เมื่อดูการมหรสพ ผู้มีมรรยาท
ย่อมสำรวมกิริยาและประหัยดวาจาเป็นอย่างมาก
ทั้งระมัดระวังไม่ให้เกิดเสียงใด ๆ ให้เป็นที่รบกวน
สมาธิของผู้อื่น
101. ในการฟังพระภิกษุแสดงพระธรรมเทศนา ผู้มีมรรยาท
ควรพนมมือและสำรวมใจ เพื่อให้ได้ซาบซึ้งใน
รสพระธรรม
102. ในการฟังปาฐกถา หรือในการดูมหรสพ เมื่อถึง
ตอนที่ขบขัน ผู้มีมรรยาทอาจหัวเราะหรือปรบมือ

ให้เกียรติแก่ผู้แสดงได้ตามจังหวะอันสมควร ผู้มี
มรรยาทไม่ฮาหรือตบมือโดยไม่มีเหตุผล

103. ในการดูกีฬา ผู้มีมรรยาทควรปรบมือให้เกียรติแก่
ผู้เล่น แม้ว่าจะเป็นผู้เล่นของฝ่ายตรงกันข้าม ผู้มี
มรรยาทไม่เยาะเย้ยเมื่อผู้เล่นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพลี้ยง
พล้ำ
104. การนั่งห้อยเท้า ควรนั่งตัวตรงเข้าชิดเข้าและเท้าชิด
เท้า มีอวางบนตักหรือวางข้างตัว ไม่โยกตัว สาย
ศีรษะ กระจกขากระดูกเท้า หรือแกว่งเท้า หรือ
ป่ายเท้าไปบนสิ่งใด ๆ เมื่ออยู่เฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ไม่
ควรไขว่ห้างไม่ว่าในกรณีใด ๆ เมื่อนั่งเก้าอี้แต่ผู้นั่ง
นั่งกับพื้นอยู่ใกล้ ๆ ผู้มีมรรยาทควรรวบเท้าขึ้นใน
ท่าพับเพียบ
105. การนั่งกับพื้นเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ควรนั่งพับเพียบ
โดยสำรวมตัว และเก็บเท้าให้เรียบร้อย วางสะโพก
ให้แน่นและวางมือไว้บนตัก หรือวางมือชิดกันบน
ตัก
106. การยืนควรยืนตัวตรง และปล่อยมือไว้ข้างตัว เมื่อ
ผู้ใหญ่พูดด้วย ควรแสดงคารวะ โดยน้อมตัวลงเล็กน้อย
และประสานมือ
107. เมื่อได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี หรือเสียง
เพลงถวายความเคารพ เช่น เสียงเพลงมหาชัย
หรือเพลงแด่ขั้วถวายความเคารพของทหาร

- หรือเพลงชาติ ให้ยืนระว่างตัว จนสุดเสียงเพลง ถ้า
 ขณะนั้นแลเห็นพระองค์ด้วยก็ต้องถวายความเคารพ
108. การยืนตรง นอกจากพึงกระทำเมื่อได้ยินเสียงเพลง
 แสดงความเคารพแล้ว ยังพึงกระทำเมื่อเห็นธงชาติ
 ชันลง เมื่อธงชัยเฉลิมพลผ่านมา เมื่อทหารเป่าแตร
 นอนในงานศพ และเมื่อประธานจุดเพลิงศพ การ
 ยืนในกรณีดังกล่าวไม่ต้องคำนับ
109. ทำเดินที่สุภาพคือเดินโดยสำรวจตัวตรง ไม่ส่ายไหล่
 ส่ายศีรษะ ไม่แกว่งแขนเกินปกติ ไม่เอามือโพล่หลัง
 ไม่เดินเหม่อ และไม่เดินจนกระทบผู้อื่น เมื่อเดินไป
 ด้วยกันหลายคนไม่ควรเดินจนเต็มถนน แต่ควรเปิด
 ช่องทางไว้ให้ผู้อื่นเดินผ่านไปมาได้โดยสะดวก
110. ถ้าจะเดินผ่านผู้ใด ซึ่งนั่งอยู่นอกอาคารในระยะใกล้
 ชิด ควรย่อตัวคือก้มลงเล็กน้อยเป็นการแสดงความระ
 และไม่แกว่งมือแกว่งเท้าไปกรายผู้นั้น ถ้าจะผ่านผู้
 เป็นผู้ใหญ่ซึ่งนั่งอยู่กับพื้นอาคารในระยะใกล้ชิด ควร
 คลานไป
111. เมื่อเข้าไปในที่ชุมนุมที่นั่งกับพื้น ควรคลานไป การ
 คลานมีหลายวิธี เช่น คลานเข้า คลานธรรมดา คือ
 สดมือทั้งสองลงบนพื้น คลานยกของ คือถือของ
 สองมือ และลงเข่าข้างซ้ายก่อนแล้วก้าวเท้าขวาไป
 ข้างหน้า แล้วเคลื่อนเข้าซ้ายเข้าชิดเข้าขวาโดยวาง
 ตัวลงบนชั้นเท้าซึ่งเขย่งอยู่ทั้งสองข้าง แล้วลงเข่า

ซ้ายแล้วก้าวเท้าขวาอีก และคลานสามขา ก็คล้ายกับคลานยกของแต่ถือของด้วยมือขวาและใช้มือซ้ายแตะพื้นทุก ๆ ก้าวที่คลานไป

112. ในการนั่งกับพื้น เมื่อมีโอกาสสนทนากับท่านผู้ทรงอาวุโสซึ่งนั่งกับพื้นเช่นเดียวกัน ควรใช้วิธีหมอบพนมมือ หรือประสานมือ เมื่อเสร็จการสนทนา ควรกราบลง และคลานถอยหลังออกมา
113. การนั่งในขณะที่สนทนากับท่านผู้ทรงอาวุโสสูงควรนั่งลงสอ ก คือ นั่งพับเพียบวางสอกลงบนเก้าอี้ข้างเดียวหรือสองข้าง และประสานมือเข้าด้วยกันแม้ในขณะที่นั่งเก้าอี้ควรนั่งลงสอด้วย
114. เมื่อจะส่งของให้ผู้ใหญ่ ต้องส่งโดยอ่อนน้อม ถ้าเป็นเจ้านาย หรือผู้ทรงอาวุโสสูง เมื่อส่งแล้วควรหมอบกราบหรือไหว้ แล้วแต่กรณี เมื่อส่งให้ผู้มีฐานะเสมอกัน ก็ต้องส่งให้ถึงมือไม่เสือกไสไปให้หรือโยนไปให้
115. การนั่งหรือยืน ควรสังเกตว่าไม่ล้ำหน้าผู้ใหญ่ ไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่ ไม่นั่งเหยียดเท้าไปทางผู้ใหญ่และไม่ถือวิสาสะใช้สิ่งของที่เขาจัดไว้สำหรับผู้ใหญ่โดยเฉพาะ
116. "ไม่ล้อเลียนผู้ใหญ่หรือผู้ที่แก่กว่า เมื่อเห็นผู้ใหญ่หรือสตรีอื่นในท่ามกลางผู้ที่กำลังนั่ง ควรลุกขึ้นให้ที่นั่งหรือหาที่นั่งให้"

117. เมื่อต้องการดูสิ่งใดที่ผู้อื่นกำลังดูอยู่ ต้องดูโดยมิให้เป็นการผ่านหน้า หรือบังตาผู้อื่น
118. ก่อนจะทำสิ่งใด เนื่องด้วยร่างกายของผู้อื่นควรขอโทษเสียก่อน แม้จะเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของเขาผู้นั้น เช่น ปิดมดออกจากรถ
119. เมื่อเห็นสิ่งของผู้ใดตกหรือจะเสื่อมเสียควรบอกให้เจ้าของทราบ
120. ผู้มีมรรยาทไม่พูดจกษิตหน้าผู้อื่น และไม่กระซิบกระซาบกับผู้อื่นในขณะที่กำลังอยู่ด้วยกันหลายคน
121. ผู้มีมรรยาทย่อมแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ การแต่งกายพึงกระทำให้สมแก่เกียรติของสถานที่และบุคคลเช่น ในงานพิธีหรือในการส่งเสด็จฯ รับเสด็จฯ ผู้มีเครื่องแบบควรสวมให้ครบเครื่อง ส่วนผู้ที่ไม่มีเครื่องแบบ ก็ควรแต่งให้สะอาดและสุภาพเรียบร้อย
122. ผู้มีมรรยาท ย่อมคำนึงถึงเกียรติของชาติอยู่เป็นนิตย์ การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอเป็นเกียรติแก่ชาติไทย
123. การแต่งหน้า เช่น ผัดหน้า ทาปาก หรือวาดคิ้ว เมื่อทำเสร็จแล้วเป็นสิ่งน่าดู แต่การแต่งหน้าให้ผู้อื่นเห็น ย่อมไม่น่าดูอย่างยิ่ง
124. สำหรับผู้ชาย เสื้อเชิ้ต คือเสื้อชั้นใน เวลาใส่จึงต้องเก็บชายเสื้อไว้ภายใน การใส่เสื้อแขนยาวแล้ว

พับขึ้นมาให้สั้นนั้น เรียกว่า ถลกแขน เป็นการ
ไม่สุภาพ

125. สำหรับผู้หญิง กางเกงเป็นเครื่องแต่งกายที่ควรสวม
อยู่กับบ้าน หรืออย่างมากก็ใช้ในขณะที่กำลังตาก
อากาศเท่านั้น
126. รองเท้าแตะไม่ว่าชั้นสูงหรือชั้นเตี้ย ควรถอดออก
เมื่อเข้าไปในสถานที่ที่ควรให้คารวะ ฉะนั้นการ
สวมรองเท้าหุ้มชั้นจึงสะดวกกว่า เพราะเป็นการ
สุภาพและอาจจะไม่ต้องถอดในโอกาสที่ต้องถอด
รองเท้าแตะ
127. การเข้าไปในปูชนียสถาน เช่นในพระอุโบสถ ถ้า
แต่งกายสุภาพตามประเพณีนิยม เช่นสวมถุงเท้า
รองเท้า ก็ไม่จำเป็นต้องถอดรองเท้า แต่ถ้าไม่ได้สวม
ถุงเท้า จำเป็นต้องถอดรองเท้าเสียก่อนเข้า
128. สุภาพบุรุษยอมถอดหมวก เมื่อเข้าไปในสถานที่
ปูชนียของทุกศาสนา เมื่ออยู่ในชายคาของอาคาร
และเมื่ออยู่เฉพาะหน้าผู้ใหญ่หรือสุภาพสตรี การใส่
แว่นตาดำเพื่อกันแดดนั้น ผู้มีมรรยาทย่อมถอดออก
เมื่อจะเข้าหาผู้ใหญ่
129. ภาษาไทยมีถ้อยคำ ซึ่งมีความหมายเดียวกันอยู่มาก
มาย ซึ่งผู้มมีมรรยาทย่อมสนใจที่จะใช้แต่คำที่สุภาพ
และใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมแก่ฐานะของบุคคล ทั้ง
ภาษาพูดและภาษาเขียน

130. การพูดเพื่อกราบบังคมทูล ซึ่งผู้พูดเป็นผู้เริ่มขึ้นเอง ต้องขึ้นต้นด้วยคำว่า “ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” เมื่อจบข้อความที่กราบบังคมทูลแล้วต้องกล่าวลงท้ายคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ” สรรพนามแทนพระองค์ ใช้ว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” สรรพนามแทนตัวผู้พูดใช้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ทั้งหญิงชาย สำหรับผู้ชายใช้คำรับสนองพระราชดำรัสว่า “พระพุทธเจ้าข้ารับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ถ้าในโอกาสที่จำเป็นต้องย่อท้อใช้ว่า “พระพุทธเจ้าข้า” สำหรับผู้หญิงใช้คำรับว่า “เพคะสิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อม”
131. การพูดเพื่อกราบทูลเจ้านาย ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์ สำหรับผู้ชายใช้สรรพนามตนเองว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ใช้สรรพนามพระบรมวงศ์นั้น ๆ ว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” ใช้คำรับว่า “พะย่ะค่ะ” สำหรับสตรีใช้สรรพนามตนเองว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ “หม่อมฉัน” ใช้คำรับว่า “เพคะ”
132. การพูดเพื่อทูลหม่อมเจ้า สำหรับผู้ชายใช้สรรพนามตนเองว่า “กระหม่อม” ใช้สรรพนามหม่อมเจ้านั้น ๆ ว่า “ท่าน” หรือ “ฝ่าบาท” ใช้คำรับว่า “กระหม่อม” สำหรับผู้หญิงใช้สรรพนามตนเองว่า “หม่อมฉัน” ใช้คำรับว่า “เพคะ”

133. การใช้ราชาศัพท์ฟังใช้ให้ถูก และไม่ใช้ราชาศัพท์
ซ้อนคำที่เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว
134. การพูดกับผู้มีอาวุโสสูงที่มีใช้พระราชวงศ์ ใช้สรรพนาม
แทนผู้อาวุโสสูงกว่า “ใต้เท้า” สำหรับผู้ชาย
ใช้สรรพนามตัวเองว่า “เกล้ากระผม” ใช้รับคำว่า
“ขอรับกระผม” สำหรับผู้หญิงใช้สรรพนามตัวเอง
ว่า “ดิฉัน” และใช้คำรับว่า “เจ้าค่ะ”
135. ในการเป็นผู้แจกของชำร่วย เช่น ในงานศพ หรือ
งานแต่งงาน เจ้าของงานย่อมจัดสิ่งของใส่พานไว้
ซึ่งผู้มีหน้าที่แจกจะต้องแจกโดยส่งให้แขกทั้งพาน
ไม่ใช่หยิบจากพานมาส่งให้ด้วยมือ
136. ในงานรื่นเริงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระ
อัครมเหสี หรือพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ชั้นพระเจ้า-
บรมวงศ์ เสด็จมาประทับเป็นประธานผู้ประกาศ
จะต้องถวายความเคารพโดยควรแก่พระเกียรติยศ
เช่น กราบถวายบังคม หรือถวายคำนับ และกล่าว
คำขอพระบรมราชานุญาต หรือพระอนุญาตเสียก่อน
จึงจะประกาศแก่ผู้อื่นทั่วไป
137. การเข้ารับประกาศนียบัตรหรือรางวัลนั้น ผู้มีมรรยาท
ย่อมใช้มรรยาทให้เหมาะสมแก่ฐานะของผู้เป็น
ประธาน ถ้าผู้เป็นประธานคือองค์พระมหากษัตริย์
พระมเหสี หรือพระราชบิดามารดา พระราชโอรส
ธิดาของพระมหากษัตริย์ ผู้รับพระราชทานย่อมขึ้น

ตรงแล้วถวายค่านับครึ่งหนึ่ง แล้วเดินไปใกล้ที่
 ประทับประมาณครึ่งวาจึงถวายค่านับอีกครั้งหนึ่ง
 และคุกเข่าซ้ายลงตั้งเข่าขวาขึ้น “เอางาน” ด้วยมือ
 ขวา แล้วรับพระราชทาน เมื่อได้รับพระราชทาน
 แล้วขึ้นยืนถวายค่านับแล้วเดินถอยหลังไปประมาณ
 1 วา จึงถวายค่านับอีกครั้งหนึ่ง สำหรับพิธีซึ่งได้
 มีการตกลงกันว่าจะใช้ประเพณีเดิมนั้น ใช้วิถีคสถาน
 แทนเดินและใช้วิธีหมอบกราบแทนถวายค่านับแล้ว
 หมอบ โดยลงศอกข้างซ้ายและเอื้อมมือขวาขึ้น
 “เอางาน” แทนการคุกเข่า “เอางาน” รับพระราช-
 ทานแล้วหมอบกราบและคลานถอยหลังจนห่างที่
 ประทับพอสมควรจึงหมอบกราบอีกครั้งหนึ่ง

ถ้าประธานเป็นพระราชวงศ์ชั้นรอง หรือเป็น
 ผู้มีเกียรติที่มีใช้พระราชวงศ์ ผู้รับที่เป็นชายใช้วิธี
 คำนับก่อนเข้ารับครึ่งหนึ่ง และภายหลังการเข้ารับ
 อีกครั้งหนึ่ง หรือจะใช้วิธีขึ้นตรงแล้วน้อมศีรษะ
 ลงไหว้แทนค่านับก็ได้ สำหรับผู้รับที่เป็นสตรีใช้
 วิธีนั่งลงไหว้อย่างเรียบร้อย หรือน้อมตัวลงไหว้
 หรือยืนไหว้แล้วแต่ฐานะส่วนบุคคลของผู้เป็นประ-
 ธาน ส่วนการ “เอางาน” นั้นเป็นวิธีแสดงคารวะ
 ซึ่งจำเป็นต้องแสดงก่อนรับของจากพระราชหัตถ์
 หรือพระหัตถ์พระบรมวงศ์ที่ทรงพระเกียรติสูงยิ่ง
 เช่น สมเด็จพระราชบิดามารดาและสมเด็จพระ-

ยุพราช

138. การนำดอกไม้ธูปเทียนไปเคารพผู้ใหญ่ภายหลังการสมรส หรือการลาบวช ต้องจัดธูปเทียนแพกับกระทงดอกไม้สดใส่พานไปตั้งตรงหน้าผู้ใหญ่ แล้วเปิดกรวยที่ครอบกระทงดอกไม้ ถ้าเป็นคู่สมรสก็เพียงแค่หมอบกราบลงพร้อมกัน ถ้าเป็นผู้ลาบวชจึงประคองพานดอกไม้ธูปเทียนส่งถึงมือผู้รับลา ในกรณีที่ผู้รับลาเป็นผู้ทรงพระเกียรติสูง ควรวางพานเฉพาพระพักตร์แล้วกราบลง ไม่ต้องส่งถึงพระหัตถ์
139. ผู้มีมรรยาทย่อมไม่ฝ่าฝืนข้อบังคับ และเรียบต่าง ๆ ของส่วนรวม ทั้งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมอยู่เป็นนิตย์ ไม่ฉวยโอกาสที่เปิดให้กระทำกิจใด ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตัวเลย
140. ผู้มีมรรยาทเป็นผู้รู้หน้าที่ จึงเป็นได้ตั้งผู้สั่งงาน และผู้ปฏิบัติงานตามคำสั่งของผู้อื่น

พิมพ์ครั้งที่ 1	เมษายน 2533	จำนวน 10,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 2	เมษายน 2534	จำนวน 10,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 3	กรกฎาคม 2534	จำนวน 10,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 4	กรกฎาคม 2535	จำนวน 10,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 5	มิถุนายน 2536	จำนวน 10,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 6	เมษายน 2537	จำนวน 20,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 7	เมษายน 2538	จำนวน 20,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 8	มิถุนายน 2542	จำนวน 20,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 9	มิถุนายน 2543	จำนวน 20,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 10	กันยายน 2544	จำนวน 20,000 เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 11	กุมภาพันธ์ 2546	จำนวน 20,000 เล่ม

พิมพ์ที่ หยก.รุ่งเรืองสำนึกการพิมพ์

93-93/1 ถนนนครสวรรค์ แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ 10100
โทร. 02-281-4283, 02-281-4291, 02-282-4520 โทรสาร 02-281-9123

